

### ТАҚРИЗ

ба автореферати диссертатсияи **Каримзода Муҳаммад Лалмуҳаммад** дар мавзӯи “Ташаккул ва динамикаи тағйирёбии хусусиятҳои геоэкологии маҷрои болооби ҳавзаи дарёи Вахш дар шароити тағйирёбии иқлим ва афзоиши сарбории техногенӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD)-доктор аз рӯйи ихтисоси 6D091100-Геоэкология ва идоракунии истифодабарии табиат (6D091102 - Геоэкология (соҳаи илмҳои география)).

Тағйирёбии иқлим ва таъсири техногенӣ ба муҳити табиӣ бузург буда, ба пайдоиши маҷмуи равандҳои муҳандисӣ – геоэкологӣ, ба монанди эрозияи соҳилҳо, лойгуншавӣ, ҷарпайдошавӣ, зериобмонӣ, авҷгирии ҷараёнҳои ярҷӣ, ғурӯравии нишебҳо, шусташавии ғрунтҳо, ҷараёнҳои селӣ ва тағйирёбии ландшафт мусоидат менамояд.

Бинобар сабаби гузаронидани таҳқиқот оид ба динамикаи омилҳои геоэкологии минтақа дар шароити дигаргуншавии иқлим ва таъсири техногенӣ: таҳлили ҳолати кунунии фазои ҷуғрофӣ-геологии минтақа; омӯзиши мушкилоти геоэкологии ҷараёни болооби ҳавзаи дарёи Вахш ва муқовимати онҳо ба хавфҳои табиӣ - геоэкологӣ ва таъсири фаъолияти техногенӣ; гузаронидани маҷмӯи таҳқиқоти муҳандисӣ-геоэкологӣ бо истифода аз усулҳои муосир; муқаррар намудани шароити геоэкологии минтақа ҳангоми фаъолияти техногенӣ; арзёбии ҳолати гидрологӣ ва ғрунтҳои минтақа; муайян намудани суръат, миқёс ва оқибати шусташавии соҳилҳои дарёҳои ҳавза дар шароити дигаргуншавии иқлим ва таъсири техногенӣ; таҳияи маҷмуи чорабиниҳо оид ба коҳиш ва пешгуи хатарҳои табиӣ ва техногенӣ аз зумраи вазифаи муҳим, зарурӣ ва аввалиндараҷа ба ҳисоб меравад.

Аз ҷиҳати гидрологӣ дар маҷму, теъдоди шохобҳо ва ҷараёнҳои обӣ дар маҷрои дарёи Вахш 6276 ададро ташкил дода, дарозии умумии онҳо ба 17 073 км баробар аст.

Хусусияти таъсири релеф ба иқлим аз баландии шабакаҳои кӯҳӣ, гуногунии шаклҳои релефи кӯҳҳо, канори доманакӯҳҳо дар экспозитсияи онҳо вобаста аст. Таҷрибаи чандинсолаи ҷаҳонии истифодабарии обанборҳо нишон медиҳад, ки равандҳои лойғуншавӣ ва пур шудани ҳаҷми онҳо бо таҳшиншавии обовардҳо яке аз омилҳои муҳимтарини муайянкунандаи самаранокии фаъолияти онҳо ва вазъияти экологии минтақаҳои ҳамсоя маҳсуб мешаванд.

Дар тадқиқоти гузаронидаи довталаб дарҷ гардидааст, ки таҳшониҳои қаъри ва обовардҳо, ки тавассути чараёни дарё интиқол дода мешаванд, боиси паст шудани қобилияти танзими обанбор ва бо зиёд шудани минтақаи обхезии ҳудуди соҳилӣ дар дохили он мегардад. Ғайр аз ин, дар натиҷа дар обанбор қисми асосии обовардҳои дарёӣ нигоҳ дошта мешавад ва оби софшуда ба поёноб ҷорӣ мегардад, ки ин боиси пурзӯр шудани эрозияи маҷрои дарё ва паст шудани сатҳи об ба миқдори беш аз як маротиба, дар поёни сарбанд мегардад.

Гузаронидани таҳқиқоти саҳроӣ барои омӯзиши гидрологӣ, речаи муфассали обовардҳо, речаи қор ва динамикаи чараёни лойғуншавӣ дар китъаҳои муайян равона шудааст. Тадбирҳои мухтасари конструктиви аз обанбор тоза кардани обовардҳо бо назардошти омилҳои табиӣ, истифодабарӣ ва дигар омилҳое, ки ба фаъолияти рузмарраи обанбор таъсир мерасонанд, тартиб додан лозим аст. Ҳадафи тадбири конструктиви пешниҳодшуда – баланд бардоштани эътимоднокии қори маҷмӯи иншооти гидротехникии обанбор ва ҳосилнокии зироатҳои дар минтақаи зертобеи обанбор ҷойгиршуда мебошад.

Ба вазъи экологӣ ва ба муҳити зист таъсири манфӣ бештар ҳангоми фаъолияти антропогенӣ истихроҷи канданиҳои ғоиданоки маъданӣ ва ғайри маъданӣ, бадшавии назарраси шароити экологӣ, ифлосшави ҳаво, хок, таҳшинҳои зеробӣ, обҳои сатҳи заминӣ ва ғайра ба назар мерасад.

Қори илмӣ ба тақриз пешниҳодшуда дар сатҳи баланди илмӣ иҷро гардида, қори илмӣ пурра ба сомон расонида ҳисоб мешавад.

Автореферати диссертатсияи докторант **Каримзода Мухаммад Лалмухаммад** дар мавзӯи “Ташаккул ва динамикаи тағйирёбии хусусиятҳои геоэкологии маҷрои болооби ҳавзаи дарёи Вахш дар шароити тағйирёбии иқлим ва афзоиши сарбории техногенӣ” барои дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD)-доктор аз рӯйи ихтисоси 6D091100-Геоэкология ва идоракунии истифодабарии табиат (6D091102 - Геоэкология (соҳаи илмҳои география)) ба талаботи бандҳои 31, 33, 34 ва 35 Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, № 267 ва қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 26 июни соли 2023, №295 “Дар бораи тағйири иловаҳо ба қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 30 июни соли 2021, №267” тасдиқ шудааст, мувофиқ буда, муаллифи он сазовори дарёфти дараҷаи илмии доктори фалсафа (PhD) - доктор аз рӯйи ихтисоси 6D091100-Геоэкология ва идоракунии истифодабарии табиат (6D091102- Геоэкология (соҳаи илмҳои география)) мебошад.

**Такриздиханда:**

мудири лабораторияи петрология ва геоимиёи  
Институти геология, сохтмони ба заминчунӣ  
тобовар ва сейсмологияи АМИТ, д.и.г.-м.

Ғафуров Ф.Г.

Имзои Ғафуров Ф.Г.-ро тасдиқ мекунам:

сардори шуъбаи кадрҳо ва коргузори

Институти геология, сохтмони ба заминчунӣ

тобовар ва сейсмологияи АМИТ

Кароматуллои Ю.

Суроға: 734063, Ҷумҳурии Тоҷикистон,

ш. Душанбе, кӯчаи Айнӣ 267

Тел.: (992 37) 2257746

E-mail: igees\_asrt@mail.ru

« 28 » февралӣ с.2026